

Oblikovanje glinom u nastavi likovne kulture

Talajić, Dorotea Nicea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:012555>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Dorotea Nicea Talajić

OBLIKOVANJE GLINOM U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Dorotea Nicea Talajić

OBLIKOVANJE GLINOM U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. mr. art. Ivana Gagić Kičinbači

Sadržaj

Sažetak

Abstract

1. UVOD	1
2. GLINA	2
2.1. <i>Proces oblikovanja gline</i>	3
2.1.1. <i>Modeliranje gline</i>	3
2.1.2. <i>Bojanje i dekoracija</i>	12
2.1.3. <i>Glazure i glaziranje</i>	14
2.1.4. <i>Paljenje glinenih predmeta</i>	16
3. OBLIKOVANJE GLINOM KAO POLAZIŠTE ZA ISTRAŽIVANJE PROSTORNO- PLASTIČNOG MEDIJA U RADU S UČENICIMA	18
4. OBLIKOVANJE GLINOM U NASTAVI LIKOVNE KULTURE	22
4.1. <i>Likovno izražavanje</i>	22
4.1.1. <i>Razvojne faze dječjeg likovnog izražavanja</i>	23
4.1.2. <i>Motivacija i kreativnost</i>	25
4.2. <i>Odabir gline kao materijala u nastavi likovne kulture</i>	26
4.3. <i>Uloga nastavnika u nastavnom procesu pri oblikovanju glinom</i>	27
4.4. <i>Upotreba likovno – umjetničkih djela u nastavi likovne kulture pri oblikovanju glinom</i> ...	28
4.5. <i>Izvanastavne aktivnosti i zadaci u radu s glinom</i>	32
4.6. <i>Blagodati oblikovanja glinom</i>	33
4.6.1. <i>Razvoj motorike pri oblikovanju glinom</i>	36
4.7. <i>Sigurnost i smjernice prilikom upotrebe gline</i>	38
ZAKLJUČAK	39

LITERATURA	40
PRILOZI	43
Izjava o izvornosti diplomskog rada.....	45

Sažetak

Oblikovanje glinom prisutno je u životima ljudi od prahistorije. Keramički su predmeti imali razne namjene, a u ovom radu ćemo se fokusirati na oblikovanje, odnosno modeliranje glinom.

Tema pod nazivom „Oblikovanje glinom u nastavi likovne kulture“ utvrđuje važnost i dobrobit oblikovanja glinom u nastavi likovne kulture. U radu se govori o likovnom izražavanju djece te potrebom za likovnim izražavanjem koja se javlja prirodno. Navode se koraci oblikovanja kako bi se proces izrade približio nastavnicima te smjernice kako bi se oblikovanje odvijalo što sigurnije.

Isto tako, radom se želi pokazati kako je uz prilagodbe, bez obzira na uvjete u školama, moguće organizirati sat likovne kulture na kojemu se oblikuje glinom. Uloga nastavnika je vrlo važna jer on potiče učenike na kreativnost i samostalnost te originalnost. Navodi se značaj prikazivanja i analiziranja reprodukcija i umjetničkih djela te se spominju neke od umjetnosti raznih kultura koje su značajne i s kojima je važno upoznati učenike. Učenici na taj način dobivaju inspiraciju za daljnji rad. U izvannastavnim aktivnostima učenici, koji su zainteresirani znati više, mogu naučiti druge tehnike i postupke izrade.

Oblikovanje glinom je važno za djetetov psihomotorički razvoj koji je vrlo bitan za razvoj pisanja. Provedena su istraživanja vezana uz dječje izražavanje te razvoj motoričkih vještina. Ta istraživanja pokazuju napredak u izražavanju djece s obzirom na dob te kako sve veći broj djece ima poremećaj fine motorike i koordinacije oko-ruka.

Cilj rada je približiti uporabu gline nastavnicima kako bi oblikovanje glinom bilo više zastupljeno u školama te prikazati dobrobiti koje ono donosi za djecu i njihov razvoj.

Ključne riječi: oblikovanje glinom, likovna kultura, uloga nastavnika, kreativnost, motivacija

Abstract

Clay has been modeled and used from prehistory. Ceramic pieces have had different purposes, but in this work, we will be focusing on the process of modeling clay.

The topic under the name “Modeling clay in art classes” establishes the importance and the positive aspects of modeling clay in art classes. In this work, it is talked about the children’s artistic expression and the need of it that comes naturally to them. Steps of the modeling process and guidelines for safe using of clay are elaborated with the aim to familiarize it to the teachers.

In this work, it can be seen how, with some adjustments, it is possible to organize a class where students can work with clay, even if the conditions are not ideal. A teacher has an important role in the students’ lives and he influences students’ creativity and independence. Showing and analyzing reproductions and works of art is an important part of the process. Some meaningful art pieces from different cultures and times are mentioned, which are important for inspiring children in their own work. Children who are interested to know and do more, can go to extracurricular activities and learn more different techniques and processes of making ceramics.

Clay modeling has an important role for the child’s psychomotor development, which is important for writing development. There has been some research on children’s expression and development of motor skills. Those studies showed progress in children’s expressions with age and that more and more children have fine motor disorders and disorders with eye-hand coordination.

The aim of this paper is to encourage teachers to use clay in their classrooms more and to show the positive aspects modeling has on children and their development.

Key words: clay modeling, art class, role of a teacher, creativity, motivation

1. UVOD

Od kraja devetnaestog stoljeća ljudi su aktivno uključeni u promatranje i opisivanje razvoja vizualnih zapažanja kod djece. Najveći je fokus oduvijek bio na dječjem crtanju i slikanju, a vrlo malo pažnje se pridavalo razvoju trodimenzionalnih medija poput gline. Stoga se puno zna o razvojnim karakteristikama dječjeg crteža i slika, no vrlo malo o razvojnim promjenama do kojih dolazi prilikom dječjeg oblikovanja glinom (Brown, 1975). Oblikovanje glinom može povezati djecu s prirodnim materijalom koje se koristi za razne umjetničke i uporabne predmete već tisućama godina (Terreni, 2015).

Igra ima veliku ulogu u razvitku djeteta. Najsnažnija je veza između igre i kreativnosti pošto igra potiče kreativno mišljenje (Russ, 2004). Djeca prolaze kroz razdoblja sazrijevanja i učenja. Razvija se njihovo znanje o sebi, ovladavaju instrumentom rada (kistom prilikom bojanja engoba-bojom ili glaziranja), spoznaju okolinu, razvija se psihomotorika ruke, šake i prstiju. Isto tako, razvija se djetetovo prikazivanje okoline, od simbolizacije, zatim onoga što zna o okolini, pa sve do onoga što stvarno može vidjeti oko sebe (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dijete već od najranije dobi gradi trodimenzionalne oblike. Ono oblikuje i istražuje mogućnosti modeliranja s komadom kruha te na taj način, potpuno nesvjesno, ispunjava potrebu za stvaralaštvom (Balić-Šimrak, 2010). Oblikovanje glinom je vrlo blisko djetetovim iskustvima. Oblikovanje je konkretno te pomaže djetetu u razvoju senzorne i mišićne kontrole (Douglas i Schwartz, 1967). Od kada krene istraživati svijet oko sebe, dijete istražuje likovnost (Balić-Šimrak, 2010). Oblikovanjem glinom dijete ne razvija samo svoju likovnost već razvija i finu motoriku. Motoričke vještine potrebno je vježbom razvijati godinama (Clark, 2007). Djetetov likovni izraz se mijenja i prolazi kroz različite faze s obzirom na dob, pristup okolini i mišljenje (Grgurić i Jakubin, 1996).

Oblikovanje glinom ima i terapeutsko djelovanje, a kao trodimenzionalni medij može potaknuti i ohrabriti učenika na ekspresiju ideja i osjećaja koje ima (Graziano, 1999 i Leduc, 2015).

Uz sigurno okruženje i nastavnikovo poticanje i ohrabrivanje, učenici razvijaju svoje mogućnosti i svoju likovnost. Cilj ovog rada je upoznati se s oblikovanjem glinom i dobrobitima koje ono

donosi te približiti uporabu gline nastavnicima kako bi se ohrabрили i upustili u proces oblikovanja s učenicima, s ciljem da oblikovanje bude više zastupljeno u školama.

U radu se govori o likovnom izražavanju djeteta koje se javlja prirodno i spontano. Opisuje se te definira što je glina i se navode razne vrste gline. Naveden je cijeli proces izrade, od odabira gline za korištenje u nastavi likovne kulture, zatim sam proces oblikovanja, bojanja i dekoriranja, nanošenja glazura i paljenja predmeta. Nakon toga naglašava se važnost uloge nastavnika te načini na koje se potiče učenike na kreativnost i motivira za rad. Spominju se i izvannastavne aktivnosti na kojima učenici mogu temeljitije obraditi i dublje ući u sam proces izrade i oblikovanja te raditi raznim tehnikama. Naglašava se važnost proučavanja i analiziranja umjetničkih djela te su predstavljene smjernice koje mogu nastavnicima pomoći prilikom uporabe gline kako bi se proces odvio što sigurnije i kako bi se izbjeglo udisanje praha gline. Na kraju su navedene blagodati oblikovanja na život učenika i njegov razvoj te važnost razvoja motorike u kojemu oblikovanje glinom može pomoći.

2. GLINA

Glina je jedan od prvih likovnih medija čovječanstva (Bouza Koster, 1999). „Glina je fino-zrnata vrsta zemlje koja nastaje raspadanjem stijena, posebno stijena nazvanih glinenac” (Jakubin, 1999; str. 209). Može se pronaći posvuda, najčešće uz potoke, rijeke ili uz cestu. Glina se stvara kada se najsitnije čestice zemlje smjeste na vrh većih i težih čestica. Glina dolazi u mnogim bojama, ovisno o vrsti kamenih čestica i ostalih sastojaka zemlje. Postoje bijela, crvena, te siva i smeđa glina (Bouza Koster, 1999). Dok Jakubin (1999) tvrdi kako postoje žuta, plava, siva i svijetlosiva koje su kvalitetnije te manje kvalitetne smeđa, crvena i žuta. Jakubin (1999) tvrdi kako postoji nekoliko vrsta gline, a možemo ih podijeliti na kaolin, odnosno primarne gline te taložene gline, ilovače i lončarske, odnosno sekundarne gline. U školi koristimo lončarsku glinu koje ima različitih kvaliteta.

Mjesta na kojima su naslage gline izgledaju glatko. Ukoliko su namočene, glina se može skupiti i rukama oblikovati u kuglu. Ukoliko su suhe, glina može imati puno pukotina po površini te dodirivanjem može nastati sitna prašina koja se lako širi zrakom. Ukoliko u blizini škole postoji

mjesto gdje se može naći vlažna glina, bilo bi korisno da nastavnik povede učenike na to mjesto. Učenici bi trebali rukama opipati glinu te ju pritisnuti u rukama i stvoriti zemljane, odnosno glinene kuglice. Na taj način se učenici upoznaju s prirodom gline, s brigom i oprezom. Nastavnik treba voditi računa da djeca, nakon dodirivanja gline, ne diraju lice ni usta rukama od gline, te bi trebao imati čiste vode kako bi učenici isprali ruke nakon što istraživanje završi. To je bitno zato što mjesta na kojima ima gline mogu imati zagađenu vodu te može bit mjesto gdje se razni prirodni materijali razgrađuju (Bouza Koster, 1999). Glina se može reciklirati te je ponovna upotreba gline vrlo pozitivna i važno je djecu upoznati s tim procesom (Terreni, 2015).

Glina je materijal kojim možemo oblikovati razne glatke i hrapave oblike, izvrstan je za upoznavanje djece s reljefom. Za dobivanje raznih tekstura možemo koristiti razna likovno tehnička pomagala, djeci je zanimljivo oblikovati glinu prstima, raznim drvenim i metalnim alatima (Čokljar, 2017; Jakubin, 1999).

2.1. Proces oblikovanja gline

Proces oblikovanja glinom od samog početka do gotovog predmeta je kompleksan te sadrži mnoge korake.

2.1.1. Modeliranje gline

Važno je tehniku oblikovanja glinom predstaviti djeci od rane dobi kako bi se već prije odlaska u školu igrali prvo s blatom, a zatim i s glinom. Blato je djeci najdraža i lako dostupna igračka. Na taj način se djeca upoznaju s materijalom i mogućnostima njegova oblikovanja te u starijoj dobi mogu izrađivati uporabne predmete (Čokljat, 2017).

Modeliranje je tehnika rada s glinom. Modeliranje je zapravo oblikovanje, a oblikovati se mogu reljefi i puna plastika (Jakubin, 1999). U razrednoj je nastavi vrlo važno spontano izražavanje modeliranjem. Na taj način se razvija fina motorika, osjećaj za razne oblike, teksture, strukture te djeca dobivaju osjećaj za prostor i volumen (Kučina, 1989).

Prema Jakubinu (1999) modelirati se može na nekoliko načina:

- Modeliranje od jedne glinene mase
- Oduzimanjem mase
- Dodavanjem odnosno građenjem oblika

Na samom početku bi nastavnik žicom trebao učenicima odrezati komade gline veličine teniske loptice. Kasnije može učenicima dati veće komade, veličine dinje (Bouza Koster, 1999). Modeliranjem od jedne glinene mase uzimamo jedan komad gline koji zatim oblikujemo na razne načine, kao što su utiskivanje, gnječenje, dubljenje.

Slika 1. Modeliranje od jedne glinene mase

Kada se oblikuje oduzimanjem mase, to uključuje uklanjanje dijelova gline najčešće s nekim alatom poput drvenog nožića.

Slika 2. Oblikovanje oduzimanjem mase

Oblikovanje dodavanjem, odnosno građenjem oblika uključuje modeliranje manjih oblika koji se kasnije spajaju, odnosno grade u veću cjelinu (Jakubin, 1999).

Prilikom povezivanja raznih dijelova gline, bitno je koristiti tekuću glinu na spojevima, koja se može napraviti od komadića gline, odnosno ostataka gline. Komadići se gline posuše te zatim stave u staklenku u koju se doda vode. Nije nužno ostaviti komadiće da se osuše prije dodavanja vode, no proces je brži ukoliko se oni prvo potpuno posuše. Tako namočeni komadić gline trebaju stajati neko vrijeme kako bi glina upila vodu. Kada glina upije vodu, potrebno je dobro promiješati smjesu gline te se na taj način dobije tako zvani slip, odnosno tekuća, kremasta glina, koja služi za bolje povezivanje raznih dijelova gline. Nastavnik može učenicima opisati slip kao “magično ljepilo” kako bi djeca bolje shvatila uporabu istoga (Bouza Koster, 1999).

Slika 3. Slip – tekuća glina koja se upotrebljava kao ljepilo prilikom oblikovanja gline

Područja koja se spajaju bi trebalo izgrepsti alatom za grebanje, čačalicom ili iglicom kako bi se na to dodala tekuća glina i dijelovi bolje povezali. Potrebno je dva dijela gline koja se spajaju dobro pritisnuti jedno o drugoga te pomicati na jednu pa na drugu stranu kako bi se dobro povezala te kako bi se izbjeglo pucanje prilikom sušenja.

Slika 4. Primjer upotrebe alata za grebanje

Slika 5. Prikaz nanošenja tekuće gline prilikom spajanja dijelova gline

Slika 6. Spajanje dva komada gline

Predmeti od gline mogu se i graditi od valjčića koji se slažu jedan na drugoga spiralno, koristeći dlanove (Bouza Koster, 1999; Jakubin, 1999).

Slika 7. Predmet izgrađen od valjčića gline

Nakon što se valjčići slažu potrebno ih je dobro spojiti i izgladiti prstima ili drvenim daščicama.

Slika 8. Spajanje valjčića prstima

Sužavanjem ili proširivanjem krugova, koje smo dobili slaganjem valjčića, dobivamo šire ili uže oblike (Jakubin, 1999). Ručno modelirati možemo na razne načine (Kučina, 1989). U slučaju da djeca ne uspiju dovršiti rad, on se može sačuvati kako bi se mogao kasnije oblikovati. Potrebno ga je pokriti vlažnom krpom i zamotati u najlonsku vrećicu. Na taj način glina zadržava svoju vlagu te ostaje spremna za daljnju upotrebu (Jakubin, 1999).

Ukoliko se prilikom oblikovanja koristi glina koja je previše suha, popucati će prilikom oblikovanja, a kada se bude sušila moguće je da će se komadi odlomiti.

Slika 9. Pupucana glina

Najteže je učenicima izraditi jednake zidove koji su potrebni kako bi se predmet podjednako sušio i kako bi se spriječilo pucanje prilikom sušenja i pečenja (Bouza Koster, 1999). Vrlo je važno da dječji uradci nemaju zraka u sebi, odnosno da zrak nije “zarobljen” unutar njihovog rada pošto prilikom pečenja rad može eksplodirati te uništiti i okolne radove. Dobro je učenicima pokazati primjerak mokrog komada gline, suhog komada gline, biskvitno pečenog komada gline i završno, glaziranog predmeta. Na taj način mogu usporediti kako se glina mijenja u raznim koracima procesa. Učenici mogu uspoređivati boju, veličinu, teksture i težinu (Bouza Koster, 1999). Glini je potrebno određeno vrijeme da se osuši pa s učenicima nastavnik može razgovarati o utjecaju temperature i vremena na samo sušenje predmeta. Mogu primijetiti kako se u toplije vrijeme glina brže suši, no svakako je potrebno puno vremena da se glina osuši pošto treba usporiti proces sušenja kako ne bi došlo do pucanja predmeta. Kako bi se pucanje izbjeglo, potrebno je vlažnom krpom pokriti predmete te na taj način usporiti sušenje (Leduc, 2015). Kako bi nastavnik i učenici znali kada je predmet suh, mogu ga opipati. Ukoliko je hladan na dodir, predmet je još vlažan, a ukoliko

nije, onda je spreman za pečenje (Bouza Koster, 1999). Nakon što se osuše, predmeti su vrlo krhki i lako lomljivi te s njima treba rukovati pažljivo (Jakubin, 1999).

Nekim učenicima je potrebno više vremena za upuštanje u proces oblikovanja gline. Glina prlja te će neka djeca trebati vremena da prvo promatraju druge učenike koja oblikuju glinu. Druga će se djeca, koja su otvorena novim pristupima i eksperimentu, odmah upustiti u taj proces. Na samom početku bi se djeca trebala fokusirati na istraživanje kvaliteta gline (Bouza Koster, 1999). Učenici ne bi nikada trebali izrađivati motiv radi samog motiva, već bi s nastavnikom trebali analizirati motiv te otkriti likovni problem koji karakterizira motiv (Grgurić i Jakubin, 1996). Kasnije u procesu bi trebalo učenike poticati na izradu mnogih zanimljivih oblika od gline, a ne držati se samo jednostavnih oblika, poput zdjelica (Brown, 1975).

2.1.2. Bojanje i dekoracija

U završnim razredima osnovne škole učenici se fokusiraju na više detalja, bitnija im je precizna izrada te su zainteresirani za sve dostupne materijale, poput engoba-boja i glazura. Engoba-boja je zemljana boja koja se koristi za oslikavanje keramičkih predmeta, dobivena miješanjem kaolina, bijele zemlje i pigmenta (Kučina, 1989). Ona se nanosi na glinu prije prvog pečenja. Ukoliko je glina potpuno mokra, boji je potrebno mnogo vremena da se osuši, radi čega se engoba-boja nanosi kada je glina gotovo ili potpuno suha. Glina se zatim po prvi puta pali, odnosno biskvitno ispeče, nakon čega još uvijek ostaje porozna, no puno je čvršća (Bouza Koster, 1999; Kučina, 1989). Engobe učenici mogu miješati jednu s drugom kako bi dobili razne boje i nijanse boja. Na radove obojane engoba-bojama nanosimo prozirnu glazuru (Kučina, 1989).

Slika 10. Predmet obojan engobom, rezbaren i prekriven prozirnom glazurom

Učenici mogu i dekorirati predmete rezbarenjem. To mogu učiniti raznim metalnim alatima. Rezbariti mogu predmete koji nisu obojani, no mogu rezbariti i predmete koje su obojali engobom ili slipom. Ukoliko se predmet boja slipom, trebalo bi koristiti slip koji nije od iste boje gline kako bi se vidjela razlika prilikom rezbarenja. Ukoliko je predmet obojan engobom ili slipom te se onda rezbari ili grebe iglom ili nekim drugim alatom, to je umjetnička tehnika *sgraffito*. Na taj se način otkriva pozadinska boja ispod engobe, odnosno boja gline. Kada se koristi ta tehnika, glina bi trebala biti još uvijek vlažna kako bi se moglo rezbariti, no svakako treba pričekati da se malo posuši nakon izrade, pošto je tada previše mokra te bi se oblik predmeta koji su učenici napravili iskrivio. Najbolje je koristiti glinu bez šamota ili pečenih komadića gline pošto izrezbareni dio ne bi ispao glatko ukoliko ima šamota u glini (D'Souza, 2019).

Slika 11. Sgraffito tehnika na bojanoj glini

Nakon što učenici dovrše radove, provodi se estetska analiza i to s obzirom na zadatak nastavne jedinice. Nakon estetske analize, najuspješniji radovi se mogu glazirati (Kučina, 1989).

2.1.3. Glazure i glaziranje

Glazura je tekuća mješavina sitno mljevenih minerala kao što su silicij, kositar, bakar i željezo koji se otapaju u stakleni sloj kada se ispeku na visokim temperaturama u keramičkoj peći (Bouza Koster, 1999). Glazure možemo sami raditi, no možemo i kupiti gotove. Ukoliko glazure miješamo sami s učenicima, taj se rad može povezati i s nastavom kemije. Glazure koje kupimo možemo i miješati kako bismo dobili različite boje i kombinacije. Kupljene glazure, bijelu, prozirnu i pigmentne glazure možemo međusobno miješati. Pigmenti, odnosno oksidi, daju boju, a miješanjem njih dobivamo razne kombinacije boja. Od mangana i kobalta možemo dobiti crnu boju, od kobalt oksida možemo dobiti plavu boju i razne njezine nijanse. Ukoliko želimo tamniju

boju, okside dodajemo u prozirnu glazuru, a ukoliko želimo svjetliju boju, dodat ćemo bijelu (Kučina, 1989).

Glaziranje je postupak nanošenja glazure. Nakon toga keramika postaje vodootporna. Iako se glaziranje čini kao zanimljiv i zabavan proces za djecu, ipak je bolje da djeca ne glaziraju svoje predmete radi sigurnosti. Nakon što se glazura nanese, brzo se osuši i postaje prah koji se lako udiše, a mnogo glazura sadrži opasne minerale kao što su kobalt, bakar i olovo (Bouza Koster, 1999).

Glazirati se može na više načina. Prvi način je uranjanjem. Biskvitno pečeni predmet se uranja u glazuru koja treba biti dobro pomiješana i bez prisustva grudica. Pošto su biskvitno pečeni predmeti porozni, potrebno ih je uroniti kratko i brzo (Kučina, 1989). Duljina uranjanja isto tako ovisi o gustoći glazure. Što je glazura gušća, to treba kraće uroniti predmet. Glazuru je potrebno miješati vrlo često pošto nije topljiva u vodi te se brzo slegne u posudi u kojoj stoji. Nakon što se nanese glazura posuši, potrebno je poravnati i izgladiti greške. Taj način glaziranja je pogodan za uporabne predmete. Drugi način glaziranja je polijevanjem. Glazura treba biti dobro pomiješana i bez grudica, a predmet koji glaziramo je potrebno držati jednom rukom, dok drugom polijevamo glazuru preko predmeta. Nakon što se nanese glazura osuši potrebno je poravnati i izgladiti moguće greške (Kučina, 1989). Treći način glaziranja je prskanjem. Taj se način koristi u bolje opremljenim školama pošto je potrebno imati pištolj za prskanje, odnosno tehničko pomagalo koje usitnjava glazuru. Glazura se jednolično raspršuje po površini oblika pomoću komprimiranog zraka. Prskati se može i pomoću puhaljke (fiksir-šprice) te je to jednostavniji način prskanja koji se češće koristi u školama. Slijedeći način nanošenja glazure je kistom. Za taj je način potrebna spretnost i postupnost (Kučina, 1989). Nakon što se glazura nanese potrebno je dobro pobrisati dno predmeta, odnosno dio predmeta koji će dodirivati ploču keramičke peći. Ukoliko glazura dođe u doticaj s pločom, predmet će se zalijepiti te će se i ploča i predmet oštetiti.

2.1.4. Paljenje glinenih predmeta

Nakon što su suhi, predmete palimo po prvi put. Keramički se predmeti pale u keramičkim pećima, nakon čega dobivaju veliku čvrstoću (Jakubin, 1999). Keramička peć je posebna peć načinjena od šamotnih cigli te se koristi za paljenje predmeta od keramike (Bouza Koster, 1999).

Slika 12. Predmeti posloženi u keramičkoj peći – glazurno paljenje

Predmeti se pale na temperaturi od 900 stupnjeva celzijusa. Takva se glina naziva terakota, a paljenje biskvitno. Predmete zatim možemo glazirati te se ponovno pale na nešto višim temperaturama nakon čega postaju sjajni (Jakubin, 1999). Takvo paljenje naziva se glazurno. “Paljenje glazirane keramike jest žarenje predmeta od sirove gline na koju je nanescena glazura. Paljenjem se glazura rastapa i jednolično stapa s podlogom” (Kučina, 1989; str. 36). Predmeti se mogu paliti i po treći put, no to se u školama ne običava. U trećem se paljenju mogu dodati nadglazurne boje i tekuće zlato.

Slika 13. Primjer nanosa tekućeg zlata nakon trećeg paljenja

Kučina (1989) smatra da je bitno sačuvati glinene radove djece kako bi vidjeli rezultate onoga što su napravili te kako bi njihovi radovi potakli druge učenike u daljnjem radu.

3. OBLIKOVANJE GLINOM KAO POLAZIŠTE ZA ISTRAŽIVANJE PROSTORNO-PLASTIČNOG MEDIJA U RADU S UČENICIMA

Od ranog djetinjstva u meni se razvijala potreba za likovnim stvaranjem. Bila sam uključena u školsku likovnu grupu na kojoj smo dobivali veliku podršku profesorice te mnogo mogućnosti. Na taj je način moj interes za rukotvorinama sve više rastao.

Istraživanje glinom započelo je tijekom pandemije gdje je višak slobodnog vremena rezultirao kreativnim stvaranjem. Nakon nekoliko mjeseci proučavanja raznih video uradaka i čitanja članaka, usudila sam se krenuti s vlastitim upoznavanjem materijala. Proces se pokazao vrlo složenim te sam najviše naučila tijekom samog oblikovanja.

Od samog su me početka zanimali uporabni predmeti koje bih mogla svakodnevno koristiti u svom kućanstvu i zamijeniti tvornički, masovno proizvedene šalice, zdjelice i tanjure, vlastitim ručnim radom. Osim toga, cilj mi je bio napraviti nešto što bih mogla pokloniti bliskim osobama.

Sam izbor gline koja odgovara mojim potrebama te glazura koje se slažu s tom glinom bio je težak pošto nisam imala mogućnost otići na radionice gline radi „lockdowna“, već sam sve sama trebala istražiti i raspitivati se kod raznih keramičara i u trgovinama.

Kada sam napravila prve šalice, podijelila sam fotografije s prijateljima koji su pokazali oduševljenje, što me potaknulo na osnivanje vlastitog brenda. Uz studiranje na Učiteljskom fakultetu, u slobodno se vrijeme bavim izradom keramičkih predmeta. Najveće zadovoljstvo donosi kada svojim šalicama uljepšam nečiji dan te svojim radom postanem dio nečije svakodnevnice.

Predmeti koje izrađujem inspirirani su prirodom, Rovinjem – gradom u kojemu živim te su rezultat emocija i osjećaja koje tijekom izrade nosim u sebi. Vrlo je zanimljivo vidjeti koliko su ljudi različiti te kako imaju različite doživljaje istih šalica. U svom se radu uvijek trudim napraviti nešto s čime se nisam ranije susrela te se trudim biti originalna i inspiraciju crpiti iznutra.

Kada sam krenula izrađivati, bila sam svjesna da počeci nikada nisu laki, no nisam dopustila da me pogreške obeshrabre već me svaka nečemu naučila i pružala mi mogućnost napretka. Glina pruža

neiscrpan izvor mogućnosti što ju čini izvrsnom za korištenje u školi. Vrlo je važno da se djeca suoče i s neuspjehom, što je čest slučaj prilikom oblikovanja gline, posebice ukoliko se predmeti peku i glaziraju. Na proces pečenja se ne može u potpunosti utjecati te se, prilikom pečenja, mogu dogoditi mnoga iznenađenja. Predmeti se mogu iskriviti, popucati, glazura može ispasti drugačije od planiranog, te se mogu pojaviti mjehurići zraka na površini glazure i slično. To sve treba imati na umu te pripremiti učenike na te mogućnosti. Kada se to dogodi nastaje prilika da se učenike nauči da ne odustaju kada naiđu na problem, već se suoče s istim te rade na rješavanju tog problema prilikom oblikovanja novih predmeta.

Od velikog broja radova istaknula bih sljedeće:

Slika 14. Primjer oblikovanja šalice igrom tekstura na površini glinenih predmeta

Slika 15. Primjer oblikovanja gline utiskivanjem motiva na površini glinenog predmeta– držač četkica za zube s lišćem Salvije

Slika 16. Zelena zdjelica – mekano oblikovanje vanjskog dijela zdjele i igra sgraffito tehnikom u unutrašnjosti posude

Slika 17. Primjer likovne igre plošno istanjenom masom i rasponom različitih tekstura na površini gline

Slika 18. Šalica s pletenicom

4. OBLIKOVANJE GLINOM U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

4.1. Likovno izražavanje

Likovno stvaralaštvo je, kroz cijelu povijest čovječanstva, nezaobilazan dio čovjekova života (Šarančić, 2013). Duh, Herzog i Lazar (2016) navode da se „likovna se umjetnost razlikuje od drugih predmeta u obrazovnom sustavu po tome što djeca imaju mogućnost samostalnog stvaralaštva“. “Djeca počinju likovno izražavanje spontano, tjerana nekom unutarnjom potrebom i pobudom, a na način tipičan za svu djecu svijeta. Djetetova je dakle sposobnost likovnog izražavanja urođena, ona je, kao što ćemo vidjeti, osnovom razvitka vizualnog, a poslije i likovnog mišljenja” (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 21).

Postoje razna gledišta o tomu zašto se dijete voli likovno izražavati. Neki kažu da je to urođena sklonost za igru, osobito u ranijoj dobi. Drugi, da se dijete likovno izražava kako bi zadovoljilo unutarnju potrebu za izražavanjem. Treći izdvajaju motoričku aktivnost kao osnovu likovnog izražavanja. Svi ovi stavovi samo su jedan aspekt istine. Dijete se likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje. S druge strane oduševljava ga materijal s kojim radi i sam proces rada te neposredna percepcija i pokreti. Za dijete su bitni doživljaj i akcija (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 27).

Zadaci koje ćemo zadavati moraju biti primjereni učenikovim mogućnostima. Učenici treba da rade na osnovi promatranja, ali i da samostalno oblikuju kompozicije, od jednostavnih do složenih oblika, jer inače mogu izgubiti interes za rad. Poznato je da se u kreativnom izražavanju isprepliću svjesno i nesvjesno, mašta i stvarnost. Radovi učenika izražavaju individualne sposobnosti i težnju za originalnošću, ali i potrebu za oponašanjem uzora. Valja poticati važnost vlastitih ideja i naglasiti neobičnost, originalnost vlastitog rada kao najviši ideal u stvaranju oblika (Kučina, 1989; str. 13).

Tijekom djetetovog likovnog izražavanja, u ovom slučaju oblikovanja glinom, treba izbjegavati imitiranje, odnosno poticati učenike da stvaraju originalna djela. Djecu treba poticati na eksperimentiranje, poticati njihovu znatiželju te ostaviti im slobodu da ostanu razigrani i strukturiraju vlastitu likovnu aktivnost. Nije nužno da učenik sa svakim djelom završi jedinicu, bitniji je proces te uživanje i učenje djeteta tijekom same aktivnosti. Prilikom oblikovanja gline, učenici se mogu više zainteresirati za to kakav im je osjećaj na dlanovima prilikom oblikovanja

gline, kako se sve može glina oblikovati i modelirati, te bismo učenicima, kada vidimo da je takva situacija, trebali dopustiti da istražuju, bez obzira što tada nećemo imati završno djelo (Grgurić i Jakubin, 1996).

„Postepeno izgrađivanje svijesti o cilju aktivnosti uz naglašavanje užitka u samoj aktivnosti i povećanje tog užitka zbog zadovoljstva postignutim ciljem, u osnovi je pronalaženje ravnoteže između intrinzične i ekstrinzične motiviranosti” (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 105).

4.1.1. Razvojne faze dječjeg likovnog izražavanja

„U dječjem likovnom izražavanju i stvaranju možemo više očekivati kreativni proces, a manje kreativno realiziran likovni produkt. Ako je proces kreativno vođen, i likovni produkt će biti kreativan” (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 80). Kada govorimo o dječjoj kreativnosti, najvažniji je aspekt sama priroda tog procesa, dok je s druge strane kod odraslih važan produkt (Grgurić i Jakubin, 1996). Bez obzira koju vrstu materijala dijete koristi za likovno izražavanje, bilo oblikovanje glinom, slikanjem ili crtanjem, osnovna forma koja nastaje uvijek je ista unutar pojedine faze likovnog razvitka (Grgurić i Jakubin, 1996). Djeca u samom početku pristupaju oblikovanju gline u trodimenzionalnom smislu koji se postupno redefinira i mijenja te na taj način pruža djetetu mogućnost za eksperimentiranje i izloženost tom mediju s raznim mogućnostima i zadacima (Golomb, 1997).

Istraživanje koje je provela Brown (1975) pokazalo je da se karakteristike figura, koje su djeca izradila, znatno mijenjaju s obzirom na dob.

To je više uočljivo kod djece od tri do šest godina, a manje kod djece od devet do jedanaest godina. Istraživanje je pokazalo kako se vidi puno veći napredak kod crtanja čovjeka nego kod oblikovanja glinom. Iako se ne očekuju jednaki rezultati crteža i glinenih oblika, bilo bi razumljivo pretpostaviti kako bi djeca bila uspješnija u oblikovanju glinom kada bi bila izložena istome od najranije dobi, od treće ili četvrte godine. Isto tako, pokazalo se kako su djevojčice naprednije u likovnom izražavanju od dječaka. S obzirom na to istraživanje, nastavnik može procijeniti djetetove mogućnosti u oblikovanju glinom. Na taj način nastavnik može odabrati što da djeca izrađuju, odnosno koji bi im zadatak mogao zadati s obzirom na njihove trenutne mogućnosti i fazu razvoja.

Na nastavi likovne kulture učenici mogu izrađivati razne dekorativne, ali i uporabne predmete, poput šalica, tanjurića, zdjelica, vaza i slično (Jakubin, 1999).

Djeca vizualno-likovno sazrijevaju postepeno i spontano, oni polaze od promatranja te se izražavaju slijedeći emocije. Nastavnik treba upućivati učenika s obzirom na to što je djetetu potrebno na stupnju razvitka u kojemu se nalazi. S obzirom na stupanj spoznajnih sposobnosti učenika, raste njegovo vizualno shvaćanje (Grgurić i Jakubin, 1996). Važno je shvatiti i znati u kojoj razvojnoj fazi je dijete te s obzirom na to prilagoditi sadržaj, zadatke i zahtjeve (Grgurić i Jakubin, 1996). S obzirom na djetetove mogućnosti nastavnik može odabrati razne načine oblikovanja.

Grgurić i Jakubin (1996; prema Beisel, 1978) navode tri osnovne faze dječjeg likovnog izražavanja:

- Faza šaranja, početak likovnog izražavanja
- Faza dječjeg, intelektualnog realizma u kojemu djeca počinju reprezentirati okolinu
- Faza vizualnog ili optičkog realizma u kojoj se djeca približavaju izrazu odraslih, odnosno napuštaju dječji realizam

U fazi šaranja dijete uživa u povlačenju linija, te prevladava osjetilni i psihomotorički doživljaj djeteta. Ta faza traje do četvrte godine te na kraju te faze dolazi do pokušaja stvarnog prikazivanja okoline koja se manifestira kao „slučajno postignuti crtež“, odnosno faza „slučajnog realizma“. Učenik crtežu daje ime te uočava sličnosti s nekim predmetom (Grgurić i Jakubin, 1996; prema Linquet, u Beisl, 1978).

U fazi dječjeg, odnosno intelektualnog realizma, koje traje od četvrte do desete godine, nastoji se reprezentirati okolina te je važan razvoj psihomotorike (Grgurić i Jakubin, 1996; prema Beisl, 1978).

Rana faza dječjeg realizma je zapravo faza sheme. Ona traje od četvrte do šeste godine (Grgurić i Jakubin, 1996; prema Wildloecher, 1974, u Beisl 1978). Djeca prezentiraju okolinu s detaljima i elementima koji su prikazani iz njihovog osobnog, egocentričnog stajališta. Djeca još nemaju dobro razvijenu motoriku te imaju nezreli spoznajno-iskustveni aspekt, radi čega su im radovi osobni i nezreli (Grgurić i Jakubin, 1996). U kasnijoj fazi, fazi intelektualnog realizma (Grgurić i Jakubin,

1996; prema Liquet, u Beislu, 1978), koja traje od šeste do jedanaeste godine, dijete prikazuje mnogo sadržaja, predmeta i informacija na svojim radovima. Ono prikazuje znanja koja ima o predmetu, što je drugačije nego u prethodnima fazama pošto više ne prikazuje puko viđenje predmeta.

Treća faza, odnosno faza vizualnog ili optičkog realizma, se približava izrazu odraslih. Ta faza traje od jedanaeste do četrnaeste godine. „To je faza zanemarivanja znanja o predmetima i njihovim objektivnim odnosima radi uspostavljanja njihovih prividnih odnosa kako ih zadaje narav čovjekove percepcije“ (Grgurić i Jakubin, 1996; prema Butina, 1982).

Učenik ne treba težiti realističnom oponašanju viđene okoline, već pomoću načina izražavanja otkrivati likovne vrijednosti u promatranome motivu i likovnim ih jezikom predočavati u trodimenzionalnome ili plošnom keramičkom oblikovanju. Tako će ostvarivanje programa likovne kulture biti obogaćeno mogućnostima likovno-tehničkih izraza u keramici, a spoznaje do kojih su učenici teže dolazili crtanjem postat će im razumljivije nakon trodimenzionalnoga taktilno-oblikovnog istraživanja (Kučina, 1989; str. 12).

4.1.2. Motivacija i kreativnost

Nakon što djeca krenu u školu, smanjuje se razina kreativnosti, uspoređujući ju s kreativnošću i znatiželjom koja se događa od prve godine pa do polaska u školu. Razlog iza toga može biti činjenica da učenje u školi zamjenjuje spontano učenje, da odumire njihova potreba za istraživanjem i prirodna znatiželja, ili činjenica da je u školi naglasak na preciznosti, točnosti, logici kojom se kreativni tip mišljenja potišće (Čudina-Obradović, 1991). Kako bi se poticala kreativnost kod učenika treba s učenicima raditi na samopouzdanju te ih ohrabrivati i potruditi se da nemaju strah od neuspjeha ili mogućih grešaka. Njihove ideje i mišljenja ne treba kritizirati već im omogućiti prostor u kojemu mogu biti originalni i fleksibilni. Treba poticati njihovu mentalnu zaigranost, znatiželju te otvorenost za nova iskustva (Čudina-Obradović, 1991).

Stvaralačku klimu u razredu, primjerice, možemo njegovati nagrađivanjem kreativnog pristupa; izbjegavati sve ono čime pobuđujemo kod učenika strah od neuspjeha; stvarati intelektualnu klimu u kojoj će se učenikova originalnost i produktivno mišljenje, igranje idejama cijeniti i nagrađivati

barem toliko koliko i svladavanje znanja. Škola i školsko učenje, iako konstituirani kako bi oblikovali svestranu osobu, najčešće razvijaju komformizam u mišljenju i prihvaćanju gotovih rezultata mišljenja, a otežavaju razvoj nezavisnog, originalnog i neuobičajenog načina mišljenja. Potrebno je stoga organizirati nastavni proces koji bi razvijao kreativnost, tj. od učitelja i učenika tražiti KAKO, a ne samo ŠTO, i čuvati se pretpostavljanja sadržaja (znanja) stvaralačkim metodama i stilu. Dakle, odgoj kreativnosti ne proizlazi iz programa, iz likovnog sadržaja ili motiva, koliko iz PRISTUPA problemu, svjesne želje i namjere da se u svemu postigne otvorenost svijesti za nove mogućnosti, drugačija rješenja i spremnost za odbacivanje poznatih putova, za ulaženje u istraživačke avanture. Razvijanje likovne kreativnosti treba biti sastavnim dijelom redovnog sata vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja, ono ne traži posebne sate, niti dodatno vrijeme. Učitelj treba organizirati rad i aktivirati dijete uvijek s mišlju na razvijanje, a ne zatomljivanje kreativnosti (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 98) .

Nastavnik ima veliku ulogu u motivaciji učenika radi čega bi trebao raditi na tome da što bolje upozna učenike, zna njihove mogućnosti i interese, probleme i brige kako bi ih mogao što bolje motivirati. S učenicima bi trebalo što više razgovarati, zadavati im zadatke za promišljanje i procjenu, voditi otvorene razgovore o tome kako kreiranje i umjetnost mogu služiti njihovim potrebama i željama. Bilo bi dobro da učenici donesu radove koje su radili kod kuće te da razgovaraju o aktivnostima koje vole raditi van škole. Nastavnik bi trebao uključiti učenike u upoznavanje tradicija područja u kojemu žive te njihove baštine (Carroll, 2007 i Jeremić, 2012). Kako bi motivirao učenike, nastavnik bi trebao dovesti keramičara koji bi održao predavanje učenicima i demonstrirao razne tehnike izrade keramičkih predmeta. Isto tako, bilo bi korisno da učenici postavljaju pitanja i vode razgovor s keramičarom kako bi se pobliže upoznali sa procesom izrade i samim materijalom te kako bi dobili sve informacije koje ih zanimaju. To bi ih motiviralo za daljnji rad te potaklo na daljnje istraživanje i eksperimentiranje s materijalom.

4.2. Odabir gline kao materijala u nastavi likovne kulture

Za oblikovanje je najsigurnije koristiti glinu iz specijaliziranih trgovina koja je spremna za uporabu, istu možemo nabaviti i kod raznih keramičara (Bouza Koster, 1999; Jakubin, 1999).

Ukoliko se odlučimo koristiti glinu koju sami iskopamo, potrebno ju je iskopati u jesen te ju dobro očistiti i skladištiti kako se ne bi osušila (Jakubin, 1999).

Glina kupljena u specijaliziranim trgovinama ima konzistentnu teksturu, dobro je pročišćena na način da je najprije posušena i prosijana kroz sito. Može se nabaviti i glina koja u sebi ima šamota ili sitnih komadića pečene gline. Takva glina je grublja i hrapava, što se djeci često ne sviđa. Ona podsjeća na brus papir. Svakako bi bilo dobro učenicima pokazati i takvu glinu kako bi mogli usporediti teksture. Prilikom nabavke gline, potrebno je pripaziti na sastojke koji su u njoj. Nastavnik bi uvijek trebao naručiti glinu koja u sastavu nema talk. Glina koja sadrži talk isto tako može sadržavati azbest koji je opasan za zdravlje (Bouza Koster, 1999). Postoje razne vrste gline koje se peku na različitim temperaturama zbog čega je potrebno pripaziti koja se glina kupuje. Ukoliko nastavnik planira ispeći radove učenika, treba pripaziti koju temperaturu može dostići peć, koja mu je dostupna za paljenje radova, te s obzirom na to odabrati glinu koju će kasnije moći glazirati i na taj način dovršiti radove.

4.3. Uloga nastavnika u nastavnom procesu pri oblikovanju glinom

Nastavnik ima veliku moć i veliku ulogu u životu učenika (Jeremić, 2012). Nastavnik treba poticati učenike na rad i intervenirati samo kada je to potrebno, odnosno kada je učenik nesiguran. U tim situacijama učitelj treba postavljati pitanja kojima bi učeniku ponudio alternativu. Na taj se način angažiranost ne smanjuje, već je usmjerena na potrebe učenika i njihove ciljeve. Nastavnik ne bi trebao sugerirati učenicima što i kako da naprave pošto na taj način koči izvornost dječjeg izraza, on mora biti likovno obrazovan kako bi učenikov likovni izraz vrednovao ispravno te bio tolerantan (Grgurić i Jakubin, 1996). Nastavnik ne bi trebao dozvoliti učenicima da saznaju njegovo stajalište pošto su dobri učenici skloni imitiranju (Jeremić, 2012).

Metoda rada treba biti u skladu s učenikovim mogućnostima. Važno je shvatiti i spoznajne mogućnosti učenika kako bismo mogli valjano interpretirati njihovo likovno djelo (Grgurić i Jakubin, 1996). Nastavnik u svakom trenutku učenika treba pustiti da bude kreativan i izrazi svoju individualnost, no potrebno je da ga upozorava na tehničke pogreške do kojih bi moglo doći (Kučina, 1989). On treba svakog učenika poticati na što kreativnije stvaralaštvo i to tako da ne

mijenja njegov način izražavanja, već da individualnim pristupom stimulira spoznaju i zapažanje (Kučina, 1989). Pred učenike ne treba likovne probleme predstaviti kao gotova likovna rješenja, već ih uvijek postaviti problemski, pošto poticanjem divergentnog mišljenja utječemo na potencijal učenika i kreativnu aktivnost (Grgurić i Jakubin, 1996). “U nastavi likovne kulture često se služimo kombiniranom metodom izlaganja, razgovora i demonstracije, što omogućuje nastavniku organizaciju i ritam nastavnog sata kao i postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva” (Kučina, 1989; str. 45).

Mnogi nastavnici se odlučuju ne koristiti glinu na satu likovne kulture jer nemaju dovoljno znanja ili nemaju dovoljno adekvatnih izvora koji bi ih vodili (Hansen, 2012). Grgurić i Jakubin (1996) tvrde da učitelj mora ovladati likovnim tehnikama i jezikom kako bi mogao poticati učenike i pomoći im u razvijanju njihovih izražajnih sposobnosti, te smatraju da će na taj način nastavnik moći postaviti prikladan likovni problem. S druge strane, Rogers i Steffan (2009) tvrde kako nastavnik ne treba biti stručnjak kada se radi o oblikovanju glinom te ga to ne bi trebalo obeshrabiliti, već je bitno s učenicima učiti iz prve ruke, eksperimentirati i igrati se. Igranje i istraživanje s glinom može pomoći djeci u razvijanju bitnih vještina i kompetencija (Leduc, 2015). Billie Sessions (1999; prema Feldman, 1988) tvrdi da ukoliko nastavnici učenike podučavaju izradi keramičkih predmeta radi samih predmeta, zaboravljaju svrhu učenja i samog procesa izrade.

4.4. Upotreba likovno – umjetničkih djela u nastavi likovne kulture pri oblikovanju glinom

Kako bi učenici shvatili likovnost, vrlo je važna izloženost likovno-umjetničkim djelima (Brajčić i Šućur, 2019).

Upoznavanje učenika s likovno-umjetničkom djelom značajan je cilj predmeta likovne kulture. Utjecaj likovno-umjetničkog djela na dječju percepciju, moć uočavanja kao i razvoj estetskih vrijednosti iznimno je važan za daljnji razvoj i napredak učenika ne samo u likovnoj kulturi, već i u ostalim odgojno-obrazovnim područjima. Znanstvena teorija drži da ni jedan nastavni sat likovne kulture ne bi trebao proteći bez prikaza likovno-umjetničkog djela (Brajčić i Šućur, 2019).

S učenicima treba raditi na razvitku kulturno-estetske te vizualno-likovne osjetljivosti i to na način da ih se uvodi u slojevitost likovno-umjetničkog djela. Na taj način mogu razumjeti umjetnička djela, što je vrlo zahtjevan zadatak za učenike. Na putu ka shvaćanju umjetničkih djela učenici postepeno usvajaju likovni jezik, shvaćaju raznolikost umjetničkih stilova te umjetnička razdoblja koja se često suprotstavljaju (Brajčić i Šućur, 2019). “Vizualni se doživljaji pretvaraju u likovne doživljaje. Oni su se pri udruživanju s likovnim materijalom promijenili u konkretan likovni govor” (Grgurić i Jakubin, 1996; str. 24)

Oblikovanje keramike kreće od daleke prahistorije. Oblici su bili oslikani krugovima i crtama u nizovima, slično današnjim radovima djece nižih razreda osnovne škole (Kučina, 1989). Ljudi su kroz prošlost koristili keramičke predmete za držanje hrane i pića, čuvanje stvari, kao dekoracije, za uživanje i promišljanje, za predstavljanje ljudi, životinja i arhitekture. Trebalo bi, stoga, pažljivo izabrati predmete na kojima se može uočiti što veći broj elemenata koji se poučavaju. Predmete iz raznih kultura, stilova, oblika i funkcija (Sessions, 1999).

Keramika nosi bogate i moćne informacije o svijetu i kulturama, a obrazovanje o keramici se razvilo i krenulo tijekom 1950-ih i 1960-ih i od tada se nije znatno promijenilo. U likovnoj kulturi obrazovanje o keramici i lončarstvu nije jako zastupljeno te se s vremenom ne mijenja pristup učenja o istome. Keramički predmeti utjelovljuju kulturne, povijesne, tehničke i funkcionalne temelje (Sessions, 1999). Trebalo bi skupljati i izložiti razne keramičke predmete i skulpture iz raznih krajeva svijeta i raznih kultura, poput kineskog porculana, japanskih šalica i slično (Bouza Koster, 1999).

Slika 19. Kineski porculan, razne dimenzije, 13. stoljeće, Longquan, provincija Zhejiang, južna dinastija Sung, Musée Guimet (Musée national des Arts asiatiques – Guimet), Pariz, Francuska.

Izvor: <https://www.guimet.fr/collections/chine/>

Slika 20. Posuda iz Miyanomae, Jomon period, 3000. - 2000. god. prije Krista, visina: 59.5 cm, Ina-shi, Nagano, Nacionalni muzej, Tokyo, Japan. Izvor: <https://smarthistory.org/deep-bowl-dogu-jomon-period/>

Preporučljivo je da učenici posjete muzeje i izložbe gdje mogu vidjeti keramiku iz raznih vremenskih razdoblja kako bi mogli uočiti zakonitosti oblikovanja (Kučina, 1989). U galerijama, muzejima i na izložbama se kontakt učenja i poučavanja može ostvariti na najbolji način tako što su učenici izloženi originalnim umjetninama (Brajčić i Šućur, 2019; prema Brajčić, 2014). Ukoliko ne postoji mogućnost posjeta muzejima, galerijama i izložbama, svakako je potrebno učenicima prikazati reprodukcije koje će učenici promatrati u učionici. Važno je da učenici aktivno sudjeluju u analizi i komunikaciji o likovnom djelu (Brajčić i Šućur, 2019).

Značaj promatranja likovnih djela se mijenja sukladno fazama dječjeg razvoja. Djecu bi trebalo od najranije dobi upoznavati s raznim likovnim djelima kako bi razvili senzibilitet za likovnu umjetnost. Prilikom prostornog oblikovanja, učenicima bi trebalo pokazati reprodukcije iz kalendara, časopisa, čitanke itd. Trebalo bi koristiti originalna djela iz urbanizma, kiparstva i arhitekture (Grgurić i Jakubin, 1996). Važno je učenicima prikazati neka od najvažnijih djela svjetske umjetnosti, kao što su monumentalni glazirani reljefi koji se nalaze u Suzi i Babilonu po zidovima palača. Nastavnik bi isto tako trebao spomenuti nastanak kola u Egiptu te učenicima opisati rad na istom. Učenicima će biti zanimljivo i kako se lončarsko kolo na početku pokretalo rukom, a kasnije sjedeći, nogom. Važno je spomenuti i kretsku umjetnost pošto je ona omogućila i razvoj grčke umjetnosti. Svakako je bitno razgovarati s učenicima o grčkoj umjetnosti, gdje keramika postiže najbujniji razvoj. Nastavnik bi učenicima trebao prikazati reprodukcije, prateći razvoj keramičke umjetnosti, koje zatim zajedno analiziraju na nastavi te nastavnik opisuje način nastanka raznih prikazanih djela i oblika, učenicima daje uvid u njihovu povijest (Kučina, 1989). Osim proučavanja reprodukcija iz svijeta, potrebno je učenicima prikazati i povijest keramike u Hrvatskoj. Nastavnik može učenicima zadati zadatak da u kraju ili mjestu u kojemu žive skupljaju narodnu keramiku te na taj način pedagoški utjecati na njih. Kako bi se učenici upoznali s tradicijom primijenjene umjetnosti svoje sredine u kojoj žive, narodnu keramiku možemo izložiti u vitrinama škole. Na taj način ju učenici mogu promatrati, razgovarati o njoj, te zapažati oblike i detalje (Kučina, 1989).

Brajčić i Šućur (2019; prema Feldman, 1970) navode kako „Feldman predlaže četiri faze prosudbe likovno-umjetničkog djela. Te faze uključuju: opisivanje (promatrači opažaju i opisuju ono što vide), analitičku obradu (uočavaju se elementi, principi i tehnike koje umjetnici rabe te se navedeni elementi uspoređuju i suprotstavljaju), interpretaciju (razmatraju se i ispituju mogući ciljevi, teme

i razlozi zašto je rad nastao) i evaluaciju (promatrači pokazuju što su naučili dajući osobno mišljenje o umjetničkom radu koji su promatrali)”. Isto tako navode da “Eisner razlikuje šest dimenzija za promatranje i raspravu o likovno-umjetničkom djelu. Eisnerove dimenzije uključuju: iskustvenu dimenziju (istražuje se učinak umjetničkog djela na promatrača), formalnu dimenziju (promatrač se usredotočuje na vizualne elemente umjetnosti i principe rada), simboličku i tematsku dimenziju (promatrač analizira i pokušava razumjeti kodirano značenje i temu umjetničkog djela), materijalnu dimenziju (pretpostavlja ispitivanje likovnih materijala, alata i medija i ograničenja koja imaju) te kontekstualnu dimenziju (pretpostavlja ispitivanje konteksta)” (Brajčić i Šućur, 2019; prema Eisner, 1972).

Sessions (1999; prema Sandler, 1973) smatra da bi učenje o suvremenim keramičkim predmetima aktiviralo trenutne i postojeće probleme koji su bitni u sadašnjosti. Učenici bi na taj način mogli učiti o umjetnicima koji trenutno stvaraju i stvarima koje njih motiviraju. Predmeti bi na taj način bili relevantni u svijetu u kojemu žive (Sessions, 1999).

Učenike treba poticati na oblik generalizacije i to na način da se prisjećaju i primjenjuju naučene koncepte. Učenike treba pitati da usmeno objasne, kritiziraju te zaključuju. Generalizacija se primjenjuje na umjetnička djela koja učenici proučavaju te na djela koja su oni sami napravili ili su u procesu kreiranja istih. Pitanje koje bismo trebali postavljati je primjerice: kako bismo primijenili znanje koje smo stekli o spajanju dijelova gline na ovoj skulpturi (Carroll, 2007)? Osim promatranja i analiziranja keramičkih reprodukcija i djela, nastavnik može s učenicima napraviti njihovu originalnu lončarsku knjigu. Ta knjiga bi mogla sadržavati fotografije dječjeg istraživanja s glinom, opise procesa i novih saznanja do kojih su prilikom izrade došli (Bouza Koster, 1999).

4.5. Izvannastavne aktivnosti i zadaci u radu s glinom

„Izvannastavne aktivnosti su različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školama, koji imaju pretežno kulturno-umjetničko, športsko, tehničko, rekreacijsko, i znanstveno (obrazovno) obilježje” (Šljковиć, Rajić i Bertić, 2007; prema Cindrić, 1992). Polaznici izvannastavnih aktivnosti su visoko motivirani. Znanja usvajaju puno lakše i u širem opsegu zato što ih to zanima te sami biraju izvannastavne aktivnosti u kojima žele sudjelovati

(Šiljković i suradnici, 2007). U izvannastavnim aktivnostima nastavnik može s učenicima raditi sve što ne mogu izvesti u redovnoj nastavi (Kučina, 1989).

Izvannastavne aktivnosti okupljaju manji broj zainteresiranih učenika, pa se likovni problemi mogu realizirati prema sklonostima učenika. Za rad u izvannastavnim aktivnostima škola treba da nabavi dovoljno kvalitetne gline, keramičku peć, lončarsko kolo koje se pokreće nogom ili ono na električni pogon, stalke za rad s glinom i glazure za dovršenje radova. Nastavnik-likovni pedagog s takvom grupom učenika može detaljnije i raznovrsnije provesti pripremu za rad. S učenicima može posjetiti muzeje, izložbe, umjetničke škole ili radni prostor nekog keramičara, a zatim individualnim oblikom rada surađivati s učenikom u realizaciji postavljenih zadataka (Kučina, 1989; str. 15).

Tijekom izvannastavnih aktivnosti učenici mogu naučiti raditi na lončarskom kolu. Rad na lončarskom kolu nije jednostavan proces te je potrebno mnogo vježbe i rada kako bi učenici mogli izraditi oblik od gline. Fina motorika ruku se razvija radom na kolu. Ukoliko se lončarsko kolo pokreće nogom, učenici vježbaju finu motoriku noge i ruku. Prilikom rada na lončarskom kolu, nastavnik učenika treba upozoravati te upućivati na pravilan položaj ruku, na važnost jednolične debljine stjenki oblika kako bi se pravilno osušili i kako bi izbjegli pucanje (Kučina, 1989).

4.6. Blagodati oblikovanja glinom

Oblikovanje glinom ne služi samo stvaranju budućih keramičara, već omogućuje svakom djetetu ulazak u maštovit svijet, te dublje shvaćanje materijala kroz razvijanje vlastitih taktilnih vještina (Rowntree, 2018). Oblikovanje glinom također je bitno za razvijanje fine motorike koja zadnjih godina dosta pati radi sve veće uporabe tehnologije. Sat likovne kulture pruža jedinstveno okruženje u kojemu se može razvijati empatija koja je vrlo bitna za međuljudske odnose. Otvorenost prema drugima i njihovim idejama je vrlo važna na satu likovne kulture. (Jeffers, 2009).

Glina je materijal koji zbog svojih karakteristika (elastičnosti, mekoće, podatnosti, pokretljivosti) treba uključiti u razvoj likovnosti. Proces oblikovanja glinom je umirujuć te djeluje protiv stresa. Djeci ono može postati i način na koji se nose s emocijama, odnosno mogu prenijeti svoje emocije u glinu, bilo to veselje, ljutnja, tuga, bijes, napetost, zaključuju Tolić i Gudek (2019; prema Rogulj, 2015). Glina i njezino oblikovanje isto tako pomažu ohrabriti učenike u obogaćivanju rječnika,

korištenju analogija i metafora u ispravnom opisivanju suptilnih razlika (Rowntree, 2018). “Keramika je vrlo korisna kao *radna terapija u specijalnim školama*, ali i u domovima umirovljenika, pa se načini rada mogu prilagoditi i tim zahtjevima” (Kučina, 1989; str. 16).

Prema Grguriću i Jakubinu (1996) kod djece nas impresionira nekoliko stvari prilikom likovnog procesa:

- Djeca o svojoj likovnoj aktivnosti govore otvoreno – oni ne prekrivaju stvarne osjećaje te se to očituje u pristupu njihovog likovnog izražavanja, ne pokušavaju prikriti nešto radi odraslih.
- Nekoj djeci je bitan vizualni aspekt, dok je drugima najzanimljiviji manipulativni aspekt likovnog izražavanja te uživaju u oblikovanju glinom, upotrebi boja, odnosno taktilnim osjetima .
- Nekoj je djeci najvažniji simbol, gdje pokazuje prisustvo vlastitih emocija. To mogu biti simbol majke ili ostalih učeniku emotivno važnih ljudi, predmeta ili lokacija.
- Dijete je zainteresirano u sam proces rada, ne razmišlja toliko o završnom rezultatu, već je prisutan u samom procesu likovnog izražavanja koji se događa.
- Kroz likovno djelo likovni govor traje i dešava se u sadašnjem trenutku.

Leduc (2015) navodi kompetencije koje se razvijaju kod djece prilikom oblikovanja glinom:

- Efektivno izvođenje senzomotoričkih radnji u različitim kontekstima – dijete stječe osjećaj o vlastitom tijelu tako što izrađuje reprezentativne modele, odnosno glinene figure, koristi osjet dodira (toplo, hladno, hrapavo, glatko, tvrdo, mekano, sklisko, ljepljivo), vida (sjajno, mat, glatko) i mirisa (zemljasti miris gline), razvija koordinaciju, usavršava razdvajanje ruke, palca i prstiju od podlaktice (važno za pisanje), jača ruke, zglobove ruku i prste, poboljšava finu motoriku i spretnost upotrebom gline i alata, stavlja se u vrijeme i prostor u kojem se trenutno nalazi (predviđa koji mu je alat potreban za izradu, s obzirom na dostupno vrijeme prilagođava aktivnosti)

- Utvrđuje svoju ličnost - uči prepoznati svoje ukuse, interese, osjećaje i emocije, uči vjerovati svojim instinktima, izražava svoju kreativnost i uspjehe, donosi odluke, preuzima odgovornost, pokazuje autonomiju u mišljenju i vlastitim postupcima, uči iz svojih grešaka, postaje svjestan unapređenja svojih sposobnosti, razvija samostalnost, vidi sebe kao izvor za pomoć drugima, uči se koncentrirati, gradi samopoštovanje (stječe osjećaj moći, kompetencije i kontrole nad svojom okolinom), opušta se (oblikovanje glinom je vrlo smirujuće), jača emocionalnu stabilnost (glina ima terapijsko djelovanje)

- Skladna interakcija s drugima – pokazuje interes za druge tako što cijeni sličnosti i različitosti među pojedincima (uspoređuje svoja postignuća s postignućima drugih), obraća pažnju na radove drugih, njihove ideje i osjećaje (dijeli iskustva s drugima), sudjeluje u grupnim aktivnostima na način da započinje razgovor s drugima, komunicira i sluša druge, pristaje na kompromis (dijeli s drugima), samo regulira svoje ponašanje, surađuje s drugim učenicima (traži i prihvaća pomoć ukoliko mu je potrebna, nudi pomoć drugima, dijeli), cijeni tuđi rad

- Komunicira koristeći se sredstvima jezika – razumije i upija značajne informacije, u raspravi aktivnosti koje se izvode na satu u skladu sa svojim iskustvima tražeći pomoć dijete: unapređuje komunikacijske vještine (razumijevanje i izražavanje), sluša što drugi govore, drži se teme, priča priču (razumije koncept vremena, prostora i tijek radnje-početak, sredinu i završetak), opisuje događaj, prenosi poruku, pita pitanja, iskazuje svoje mišljenje, širi svoj vokabular (na način da izražava mišljenja i osjećaje, identificira događaje i materijale), uz pomoć drugih učenika i nastavnika poboljšava sintaksu i proširuje vokabular, uči tehničke izraze (slip, engoba-boja) i riječi vezane uz zadatak aktivnosti koju radi, pokazuje interes u pisani jezik (čita knjigu sa fotografijama vezanim za oblikovanje glinom ili knjige vezane uz model onoga što radi, npr. farma, automobili), povezuje sadržaj s pričama koje je pročitao ili čulo, smišlja priče s obzirom na predmet koji je od gline napravilo ili što su druga djeca napravila

- Konstruira svoje razumijevanje o svijetu – dijete otkriva različite karakteristike kultura te uči o raznim konceptima i područjima: boje, teksture, karakteristike materijala, simetrija i asimetrija, različiti modeli životinja, kukaca, predstavlja svoju okolinu, radi dvodimenzionalne i trodimenzionalne oblike, dodaje komade gline, od komada gline oduzima komade, odvaja komade, uspoređuje veličine i dimenzije volumena, rješava probleme prilikom izrade, rukuje s glinom i predmetima od gline, te alatom, eksperimentira, dijeli svoje iskustvo s drugima, razvija radne navike, itd.
- Dovršava aktivnost ili projekt – planira aktivnost ili projekt, posvećen je, ulaže trud, predviđa nadolazeće korake, prikazuje završne rezultate te opisuje poteškoće koje su mu se stvorile na putu, izražava koliko je zadovoljan s rezultatom

4.6.1. Razvoj motorike pri oblikovanju glinom

- „Motorička ponašanja djeteta u ranoj dobi zapravo su začetak motoričkog ponašanja u budućnosti“ (Šalaj, 2012; str. 59). Razvojne faze djeteta ovisne su jedna o drugoj, što znači da vrlo često napredak jednog područja ovisi o napretku drugoga. To je vrlo bitno za motorički razvoj koji ima važnu ulogu u razvoju intelektualnih sposobnosti. Djeca koja su motorički sposobnija brže i efikasnije usvajaju informacije i znanja iz okoline u kojoj se nalaze (Rajović, 2017).
- Rajović (2017) tvrdi kako su brojna provedena istraživanja dokazala da su motoričke i kognitivne sposobnosti povezane te se pokazalo kako djeca prije puberteta postižu bolje rezultate ukoliko su prije pisanja kontrolnog testa hodala dvadeset minuta. To se događa zato što što imaju bolju kognitivnu kontrolu radi aktivnijih područja mozga koji su zaslužni za filtriranje bučnih distrakcija i združenu pažnju. Istraživanja provedena u Bosni i Hercegovini, Italiji, Srbiji, Mađarskoj, Crnoj Gori, Sloveniji i Hrvatskoj tijekom 2011. i

2012. godine pokazala su kako više od 50% ispitane djece ima poremećaj fine motorike te 40% njih ima poremećaj koordinacije oko-ruka. Ti poremećaji su sve prisutniji kod današnje djece (Rajović, 2017).

- Kod motoričkih vještina razlikujemo grubu i finu motoriku. Gruba motorika podrazumijeva sposobnost izvođenja pokreta ruku, nogu ili tijela s određenom kontrolom. Razvoj te vještine uključuje jaču aktivnost većih mišića. Piek i suradnici ustanovili su da je razvoj grubih motoričkih vještina tijekom prvih četiriju godina života jasan pokazatelj kognitivnog razvoja u ranoj školskoj dobi, posebno kada se radi o obradi informacija i radnoj memoriji. Fina motorika, s druge strane, odnosi se na sposobnost izvođenja preciznih i sitnih pokreta rukom uz zadržavanje dobre koordinacije između prstiju i oka. Iako se mišići ruku upotrebljavaju od rođenja, fina se motorika počinje razvijati tek kada su razvijene sposobnosti temeljene na gruboj motorici (Rajović, 2017, str. 66-67).
- Motoričke vještine se ne razvijaju samo kao individualne biološke mogućnosti djeteta, već je vrlo bitna i okolina u kojoj se ono nalazi. Važna je interakcija bioloških faktora i okoline pošto su biološki faktori pod utjecajem okoline i iskustava djeteta (Clark, 2007). Kako bi se razvijala motorika, djeca mogu oblikovati glinu, plastelin, tijesto te izrađivati razne figurice od tih materijala. Važno je da dijete ovlada vještinama grube i fine motorike prije polaska u školu kako bi grafomotoričke vještine bile dovoljno razvijene. Grafomotoričke vještine omogućuju pisanje, a one uključuju kombinaciju motoričkih, perceptivnih i kognitivnih vještina (Rajović, 2017).
- U današnje vrijeme sve su prisutniji tableti i mobiteli u životu djece. Lin (2019) je proveo istraživanje s kojim je htio procijeniti razlike u vizualnoj percepciji i finoj motorici između djece koja koriste tablete i djece koja ih ne koriste. Istraživanje je pokazalo znatno lošije rezultate u vizualnom pamćenju, preciznosti fine motorike, integraciji fine motorike te spretnosti ruku kod djece koja su koristila tablete. Motoričke vještine je potrebno vježbati, njegovati i unapređivati. Potrebne su godine kako bi se razvijale te su potrebna specifična iskustva i upute (Clark, 2007).

4.7. Sigurnost i smjernice prilikom upotrebe gline

Oblikovanje glinom na nastavi likovne kulture zahtjeva više pripreme nego rad drugim likovnim tehnikama. Nastavnik treba biti stručno informiran, dobro pripremljen i angažiran u nastavi (Kučina, 1989). Kako bi se mogla ostvariti nastava na kojoj se oblikuje glina, potrebno je imati glinu koja je dovoljno mekana za oblikovanje. Potrebna nam je i voda te treba paziti na prašinu koja se stvara prilikom sušenja gline (Kučina, 1989). Treba izbjegavati udisanje sitnih čestica gline koje nastaju kada se glina osuši te je potrebno zaštititi površine koje se koriste za oblikovanje kako bi čišćenje bilo lakše (Bouza Koster, 1999; Kučina, 1989).

Udisanje sitnih čestica gline treba izbjegavati koliko je moguće pošto može uzrokovati alergije, astmu i nakon dugogodišnje izloženosti kronični bronhitis. Važno je izbjegavati korištenje gline blizu površina gdje se koristi hrana te je potrebno svakodnevno prati pod i brisati površine nakon korištenja gline. Tijekom toplijih mjeseci, sat oblikovanja glinom možemo organizirati u dvorištu škole (Bouza Koster, 1999).

Učenici bi, prije no što operu ruke u sudoperu, trebali oprati ruke u kanti s vodom, pošto se glina taloži u odvodu i može doći do začepjenja cijevi (Bouza Koster, 1999). Ukoliko se učenici žale na suhe ruke, nastavnik im može dati kremu za ruke koja rješava osjećaj suhoće koja ostaje na rukama nakon rukovanja s glinom (Bouza Koster, 1999).

ZAKLJUČAK

Likovno izražavanje djece započinje igrom koja je vrlo važna u procesu odrastanja. Djeca se likovno izražavaju od ranog djetinjstva putem igre, oblikuju trodimenzionalne oblike i pokazuju svoju kreativnost. U djetinjstvu je motivacija vrlo visoka, a ona opada odrastanjem, radi čega je važno da nastavnik potiče i motivira učenike tijekom nastave. Nastavnik ima važnu ulogu u motiviranju učenika te ih on usmjerava i ohrabruje u procesu izrade. Isto tako, nastavnik bi trebao u nastavu likovne kulture integrirati oblikovanje glinom pošto ona donosi razne dobrobiti za učenike i njihov razvoj.

Glina se u nastavi likovne kulture može ručno oblikovati koristeći razne tehnike modeliranja. U radu su navedeni i opisani svi koraci postupka oblikovanja glinom, od odabira odgovarajuće gline do paljenja keramičkih predmeta. Osim tehnika i koraka procesa, naglašava se važnost oblikovanja glinom te motivacije i poticanja kreativnosti kod učenika. U nastavi likovne kulture je potrebno proučavati i analizirati likovna djela i reprodukcije pošto to širi učenikove vidike i inspirira ga na vlastito stvaranje.

Glina je vrlo povoljan materijal za razvoj fine motorike koja danas sve više pati radi uporabe tableta i tehnologije kod djece. Glina djeci omogućava veliku slobodu izražavanja svoje kreativnosti te mnoge mogućnosti, od samog oblikovanja trodimenzionalnih oblika, do bojanja, crtanja i rezbarenja po izrađenim predmetima. Učenici izražavaju svoje osjećaje prilikom oblikovanja te ono ima smirujuće i terapeutsko djelovanje.

LITERATURA

- Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost, Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. 16-17 (62-63), 2-8. Preuzeto 30.6.2022.: <https://hrcak.srce.hr/124737>
- Brajčić, M., & Šućur, M. (2019). Učestalost upotrebe likovno-umjetničkog djela u nastavi likovne kulture. *Nova Prisutnost*, XVII (1), 59–73. Preuzeto 30.6.2022.: <https://doi.org/10.31192/np.17.1.4>
- Brown, E. V. (1984). Developmental Characteristics of Clay Figures Made by Children: 1970 to 1981. *Studies in Art Education*, 26(1), 56–60. <https://doi.org/10.1080/00393541.1984.11650398>
- Carrol, K. L. (2007). Better Practice in Visual Arts Education: Building Effective Teaching Through Educational Research. Baltimore: Maryland State Department of Education.
- Clark, J. E. (2007). On the problem of Motor Skill Development. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 78(5), 39–44. Preuzeto 8.7.2022.: <https://doi.org/10.1080/07303084.2007.10598023>
- Čudina-Obradović, M. (1991). Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga.
- D'Souza S. (2019). What Is Sgraffito? Preuzeto 2.7.2022: <https://www.thesprucecrafts.com/what-is-sgraffito-4078440>
- Douglas, N. J. & Schwartz, J. B. (1967). Increasing Awareness of Art Ideas of Young Children Through Guided Experiences with Ceramics. *Studies in Art Education*, Spring, 1967, Vol. 8, No. 2 (Spring 1967), pp 2-9. Florida State University, Tallahassee
- Duh, M., Herzog, J. & Lazar, M. (2016). Nivo likovno-kreativnog razvoja u različitim programima osnovnoškolskog obrazovanja. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65 (Tematski broj), 49-62. Preuzeto 10.6.2022: <https://hrcak.srce.hr/file/236065>

- Golomb, C. (1997). Representational concepts in clay: The development of sculpture. In A. M. Kindler (Ed.), *Child development in art* (pp. 131-141). Reston, VA: National Art Education Association.
- Graziano, J. E. (1999). *Narrative and clay: The storied forms of early adolescents ten to fourteen*. Unpublished dissertation, Columbia University, Teachers College.
- Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
- Hansen, J. A. (2012). *A Ceramic Art Resource for the Art Education Classroom*. University of Florida
- Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike, temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
- Jeffers, C. S. (2009). Within Connections: Empathy, Mirror Neurons, and Art Education. *National Art Education Association, Art Education*, 62(2), 18-23.
- Jeremić, M. (2012). *Filozofija s djecom i motiviranje djece na učenje. (Stručni rad). Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja. Požarevac Preuzeto 3.5.2022.:*
<https://hrcak.srce.hr/file/152458>
- Koster, J. B. (1999). Clay for Little Fingers. *Young Children*, 54(2), 18-22: National Association for the Education of Young Children (NAEYC)
- Kučina, V. (1989). *Oblikovanje keramike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Leduc, M. (2015). Educational Benefits of Playing With Modelling Clay or Pottery Clay. Preuzeto 25. 6. 2022: <https://bb.ca/en/articles/article/educational-benefits-of-playing-with-modelling-clay-or-pottery-clay/51/>
- Lin, L. (2019). Differences between preschool children using tablets and non-tablets in visual perception and fine motor skills. *Journal of Occupational Therapy*. Vol. 32(2) 118-126.
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1569186119888698>

- Rajović, R. (2017). Kako igrom uspješno razvijati djetetov IQ. Split: Harfa.
- Rogers, L. & Steffan, D. (2009). Clay Play. National Association for the Education of Young Children (NAEYC) *Young Children*, 60(1), 22-27.
- Rowntree, J. (2018). Clay and Hand Skills Development. Preuzeto 1.7. 2022:
<https://www.anewdirection.org.uk/blog/clay-and-hand-skills-development>
- Russ, S. W. (2004). Play in Child Development and Psychotherapy. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sessions, B. (1999). Ceramics Curriculum: What Has It Been? What Could It Be? National Art Education Association. *Art Education*, 52(5), 6-11.
- Šarančić, S. (2014). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. Napredak, 154 (1-2), 91-104. Preuzeto 10.5.2022: <https://hrcak.srce.hr/138833>
- Šalaj, S. (2012). Osnove ranog motoričkog razvoja. Kondicijski trening, 10 (2), str. 54-59.
- Šiljković, Ž., Rajić, V., & Bertić, D. (2007). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. *Odgojne znanosti*, 9(2 (14)), 133-145. Preuzeto 15.5. 2022: <https://hrcak.srce.hr/file/37104>
- Terreni, L. (2015). Using Clay to Scaffold and Understand Children's Expressions. Preuzeto 15.7. 2022.: <https://earlyarts.co.uk/blog/using-clay-to-scaffold-and-understand-childrens-expressions>
- Tolić, A. & Gudek, A. (2019). Umjetnost koju osjećamo/The art that we feel. M. Kolar Billege (Ur.) Zbornik radova (str. 11-19) Međunarodna umjetničko-znanstvena konferencija: Zagreb

PRILOZI

Slika 1. Modeliranje od jedne glinene mase

Slika 2. Oblikovanje oduzimanjem mase

Slika 3. Slip

Slika 4. Primjer upotrebe alata za grebanje

Slika 5. Prikaz nanošenja tekuće gline prilikom spajanja dijelova gline

Slika 6. Spajanje dva komada gline

Slika 7. Predmet izrađen od valjčića gline

Slika 8. Spajanje valjčića prstima

Slika 9. Popucana glina

Slika 10. Predmet obojan engobom, rezbaren i prekriven prozirnom glazurom

Slika 11. Sgraffito tehnika na bojanoj glini

Slika 12. Predmeti posloženi u keramičkoj peći

Slika 13. Primjer nanosa tekućeg zlata nakon trećeg paljenja

Slika 14. Primjer oblikovanja šalice igrom tekstura na površini glinenih predmeta

Slika 15. Primjer oblikovanja gline utiskivanjem motiva na površini glinenog predmeta

Slika 16. Zelena zdjelica

Slika 17. Primjer likovne igre plošno istanjenom masom i rasponom različitih tekstura na površini gline

Slika 18. Šalica s pletenicom

Slika 19. Kineski porculan, razne dimenzije, 13. stoljeće, Longquan, provincija Zhejiang, južna dinastija Sung, Musée Guimet (Musée national des Arts asiatiques – Guimet), Pariz, Francuska.

Izvor: <https://www.guimet.fr/collections/chine/>

Slika 20. Posuda iz Miyanomae, Jomon period, 3000. - 2000. god. prije Krista, visina: 59.5 cm,

Ina-shi, Nagano, Nacionalni muzej, Tokyo, Japan. Izvor: [https://smarthistory.org/deep-bowl-](https://smarthistory.org/deep-bowl-dogu-jomon-period/)

[dogu-jomon-period/](https://smarthistory.org/deep-bowl-dogu-jomon-period/)

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)